

DE BOKKENRIJDERS

HDR2 2020

Rida Mouahbi

Inhoud

Inleiding	2
Henri Kerckhoffs	3
De maatschappelijke context waarbinnen de auteur-onderzoeker zijn onderzoek verrichtte	4
Ad. 3 De keuzes die een onderzoeker, bewust en of onbewust, heeft gemaakt t.a.v. het onderzoeksproces en het onderzoeksobject.	6
ad 4. Het discours waarvan de auteur-onderzoeker, bewust of onbewust, onderdeel is gaan uitmaken.....	9
Conclusie	11

Inleiding

Ik heb het boek 'Onschuldig opgehangen' van de auteur Henri Kerckhoffs gelezen. Op basis van dit boek ben ik een onderzoek begonnen naar de standplaatsgebondenheid van deze auteur. Het doel van dit onderzoek is om een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van de standplaatsgebondenheid van de auteur. Ook wil ik via dit essay laten zien dat ik het betreffende onderdeel van HDR 'standplaatsgebondenheid van de auteur' heb begrepen en de analyse ervan met voldoende diepgang heb uitgewerkt. Om grip op de opdracht te krijgen, heb ik gekeken naar de persoonlijke achtergrond van de auteur, de maatschappelijke context waarbinnen de auteur-onderzoeker zijn onderzoek verrichtte, de keuzes die de onderzoeker heeft gemaakt t.a.v. het onderzoeksproces en het discours waarvan hij onderdeel is gaan uitmaken. Om een zo goed mogelijk beeld te schetsen van de standplaatsgebondenheid van de auteur, heb ik een werkwijze gehanteerd die ik vaker heb gebruikt voor mijn andere essays. Een werkwijze die mij helpt om op een efficiënte manier een product te leveren van fatsoenlijke kwaliteit. Hieronder zal ik de stappen in mijn werkwijze kort bespreken.

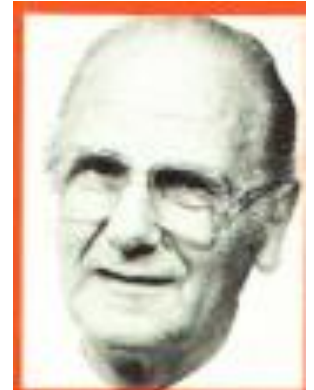
De eerste stap die ik neem, voordat ik überhaupt een nieuw Word-document open, is vertrouwd raken met de opdracht. Ik vind het erg belangrijk om te begrijpen wat de docent van me vraagt en wat hij of zij van me wil zien. Ik heb daarom meerdere keren de studiewijzer gelezen en de PowerPoint, voordat ik begon met typen. Hierdoor kon ik mijn onderzoek op een fatsoenlijke manier afbakenen en kon ik beter beoordelen welke bronnen relevant waren voor mijn onderzoek. Dit klinkt natuurlijk enorm voor de hand liggend. Maar als je haast hebt, wanneer je bijvoorbeeld de opdracht te lang hebt laten liggen, kan het een student makkelijk overkomen dat hij of zij de essentie van de opdracht en de visie van de docent over het hoofd ziet.

Nadat ik de bedoeling van de opdracht had begrepen, ben ik gaan kijken naar het begrip 'onderzoek'. Ik moest onderzoek doen naar de standplaatsgebondenheid van de auteur. Maar hoe weet ik of ik op een juiste manier onderzoek doe? Ik weet wanneer mijn essay goed is dankzij de beoordelingscriteria in de studiewijzer. Maar ik had ook voor mezelf een lijstje nodig waaraan ik mijn werkwijze kon beoordelen. Om dit te kunnen doen heb ik voor mezelf opgeschreven wat onderzoek doen inhoudt. Dankzij meerdere bronnen, ben ik tot de volgende definitie gekomen: 'onderzoek is een georganiseerde en systematische manier om antwoorden op vragen te vinden. Het is systematisch, omdat er een duidelijke reeks procedures en stappen zijn die gevolgd dienen te worden. Georganiseerd omdat er een structuur is om onderzoek te doen. Dankzij de structuur is de procedure gepland en niet spontaan. Het is gericht en beperkt tot een specifiek gebied. Ieder onderzoek begint bij een vraag. Want als er namelijk geen vraag is, heeft het antwoord geen zin. Daarbij is het belangrijk om relevante vragen te stellen. Deze vragen beginnen met enige twijfel. Want twijfel geeft het onderzoek een doel'. Dit is wat onderzoek doen inhoudt. Dit is ook de werkwijze die ik heb gehanteerd. Een goed beeld van de opdracht en een duidelijke definitie van onderzoek doen, hebben mij een basis gegeven voor de vervolgstappen die ik heb genomen. Deze waren o.a. de onderzoeksvraag vaststellen, het boek goed doornemen en aantekeningen maken. Ik hoop dat mijn werkwijze heeft gewerkt en Ik wens u veel leesplezier!

Henri Kerckhoffs

Deze auteur is een persoon die erg mysterieus op mij overkomt. Anders dan Simon Vestdijk, Gerrit Komrij en Willem Brakman krijg ik geen pagina's aan informatie over deze meneer Kerckhoffs. Maar dat wil niet zeggen dat deze man geheel onbekend is voor het publiek. Meneer Kerckhoffs heeft, zo ver mij bekend, vijf boeken geschreven. Een aantal titels zijn: "tegen de dood mag je zuster zeggen", "Woorden van rouw" en "Onschuldig opgehangen". Wie is de man achter deze boeken en wat valt mij op aan zijn boeken?

Henricus Maria Lambertus Kerckhoffs, bijnaam "Henri", is geboren op 1 mei 1917 in Arnhem. Vanaf zijn 25ste was Henri woonachtig in Nijmegen. Hij is opgegroeid in een rooms-katholiek gezin met vader als kerkmeester en moeder als zelatrice van verschillende aan de kerk gelieerde genootschappen. Een zelatrice is een vrouw die zich vrijwillig inzet voor de Kerk door o.a. het werven van leden en donateurs en het innen van contributies. Vanuit dit milieu ging Henri op 12-jarige leeftijd naar het seminarie. Of Henri naar de Orde van de Kruissheren ging of naar de missionarissen van het Heilig Hart, is mij onduidelijk. Henri had namelijk nog een broer, Ben, die ook op die leeftijd naar het seminarie vertrok. De bron die ik voor dit stuk heb gekozen, is daar onduidelijk over.¹

Bron.1 Henri

Dus we weten waar en over het algemeen natuurlijk uit welk milieu Henri is opgegroeid. Maar.. what's next? Na zijn seminarietijd is Henri de wereld van de journalistiek ingestapt. Dit heeft hij niet heel lang volgehouden: ongeveer vijf jaar. Waarschijnlijk was journalistiek niets voor Henri, want hij dook opnieuw de schoolbanken in om vervolgens een totaal andere richting in te slaan: het sociaal werk en de gezondheidszorg. Hij was vooral actief in de gezondheidszorg. Waarschijnlijk heeft hij zijn werk in die sector goed verricht, want hij schopte het uiteindelijk tot directeur van een zgn. ADL-verzorgingstehuis. ADL staat voor Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen. De bewoners van dit verzorgingstehuis waren dus hoogstwaarschijnlijk mensen die grote moeite hadden met het uitvoeren van deze dagelijkse handelingen. Ik kom hier straks op terug. De stress die komt kijken bij de functie van directeur heeft een zware impact gehad op Henri: hij heeft een hartinfarct gehad. Deze heeft hij naar eigen zeggen "met dank aan god" overleefd. Henri is meer dan veertig jaar gehuwd geweest en noemde zich in zijn laatste jaren nog steeds 'katholiek'. Henricus Maria Lambertus Kerckhoffs is uiteindelijk op 7 februari 1995 in Nijmegen gestorven, hij was toen 77 jaar oud. Hij is begraven op 14 februari 1995.²

Tot dusver de persoon Henri Kerckhoffs. Maar dan nu: zijn boeken. Wat mij direct opviel toen ik de titels van zijn boeken bekeek, was dat ze allemaal te maken hadden met de dood. Ik ken de beste man niet en ik heb ook geen enkel recht om te speculeren over de gevoelens van een overleden man. Maar ik doe het toch, omdat meneer Kerckhoffs dit veelvuldig in het boek 'onschuldig opgehangen' doet. Ik denk dat zijn tijd in het verzorgingstehuis en zijn religie ervoor hebben gezorgd dat hij op een eigen manier kijkt naar de dood. Nou is hier niets bijzonders aan en dit doen we eigenlijk allemaal wel bewust of onbewust. Maar de reden dat ik dit behandel is omdat ik probeer te begrijpen uit welke hoek Kerckhoffs dit boek heeft geschreven. Waarom wilde hij zo graag Joseph Kerckhoffs verdedigen? Waarom jezelf bekommeren om een persoon die al eeuwen dood is? Ik denk dat het grote antwoord hierop te vinden is in zijn werkverleden. De dagelijkse omgang met stervenden. De kracht om mensen te helpen en op een juiste manier verwerken van het verlies dat de dood bij veel families veroorzaakt.

¹ <http://pulp.biedmeer.nl/Webwinkel-Product-19848757/Henri-Kerckhoffs-----Anders-denkend-katholiek.html>, 20-5-2020

² <https://www.genealogieonline.nl/de-rooij-stambomen/l6622.php>, 15-11-2015

Ik denk dat hij zich daar nadrukkelijk mee bezighield en dat Joseph Kerckhoffs de perfecte persoon is om al zijn kennis en ervaring te implementeren in een verhaal dat hem als persoon kan weerspiegelen. Maar goed dit is wat ik denk en deze gedachte heeft mij geholpen met het begrijpen van zijn boek. Want ik geloof dat het begrijpen van de visie van de auteur even belangrijk is als de inhoud van het boek. Als deze twee zaken uit balans zijn, dan lees ik geen historisch stuk, maar een fantasieverhaal.

De maatschappelijke context waarbinnen de auteur-onderzoeker zijn onderzoek verrichtte

Waarom is meneer Kerckhoffs dit boek gaan schrijven? Dat is de eerste vraag die ik had toen ik het boek opende. Waarom zou iemand uit midden-Nederland zich bekommeren om een roversbende uit het diepe Zuiden van het land? We hebben weinig objectieve bronnen die ons een fatsoenlijk en betrouwbaar beeld kunnen geven over deze vermoedelijke roversbende. Ik ga in dit hoofdstuk een zo goed mogelijk beeld proberen te geven van de maatschappelijke context rondom dit thema. Dit ga ik doen door naar de tijd te kijken waarin dit boek verscheen en naar het thema zelf.

Dit boek is in 1987 verschenen. Een uitgever zal een boek alleen uitgeven als ze weten dat er vraag naar is. Verkoopbaarheid is belangrijk voor een uitgever. Was er vraag naar een boek over de Bokkenrijders? Waarschijnlijk wel. Ton van Reen is succesvol geweest met zijn vier jeugdboeken met een Bokkenrijdersthema waarin Henri Kerckhoffs de hoofdpersonage is. De boeken waren zo succesvol dat men in 1994 een televisieserie heeft gemaakt op basis van zijn boeken. Maar naast het succes van meneer Van Reen heb ik nog geen goed beeld over de maatschappelijke context waarbinnen de schrijver Kerckhoffs heeft geschreven.

Ik denk persoonlijk ook niet dat ik het antwoord ga vinden in de boeken die geschreven zijn over de bokkenrijders. Ik denk dat het antwoord in het boek van de auteur zelf staat. In zijn boek geeft Kerckhoffs mij namelijk zelf een beeld van de maatschappelijke context waarin hij heeft geschreven. Hij stelt namelijk dat hij veel boeken heeft gelezen over de bokkenrijders. Van alle boeken die hij heeft gelezen, zijn er twee die hij serieus neemt. De eerste is het boek van Juliaan Melchior genaamd "*De bokkenrijders, feiten en verhalen*". Volgens Kerckhoffs torent dit boek boven een hele massa geromantiseerde verhalen uit. Het tweede boek is geschreven door Wilhelm Gierlichs en heeft de titel "*De geschiedenis der bokkenrijders in 't voormalig land van 's-Hertogenrode*".

Meneer Kerckhoffs nam deze boeken serieus. Hij heeft een aantal keren gezegd dat ze veel feiten bevatten en hij heeft deze boeken gebruikt voor het schrijven van zijn eigen boek. Maar wat Kerckhoffs overduidelijk dwarszat is het feit dat deze boeken gebaseerd waren op het boek van Sleinada genaamd: "*Oorsprong, Oorzaek, Bewys en ontdekkinge van een godlooze Bezwoorne Bende, Nagtdieven en Knevelaers, binnen de landen van Overmaeze en Aenpaelende Landstreeken ontdekt, met een nauwkeurig getal der Geexcuteerde en Vlugtelingen*". Kerckhoffs laat erg vaak merken in zijn boek dat hij zeer gefrustreerd is over wat deze pastoor van Schaesberg heeft geschreven. Ik heb het boek zelf niet gelezen, maar als ik Kerckhoffs mag geloven bevat het boek grotendeels leugens. Kerckhoffs zag het als zijn taak de 'onschuldige' Joseph Kerckhoffs te verdedigen en het boekje van pastoor A. Daniëls (Sleinada) voor eens en voor altijd de grond in te boren.

Want onschuldig is hij! Althans, volgens de auteur zelf. Wat Kerckhoffs doet in het boek met behulp van geschiedenis, zou als hard bewijs kunnen dienen tegen de mentaliteit rondom het schoolvak geschiedenis dat in de jaren 80 heerste. Scholen focusten zich meer op de maatschappelijke inpasbaarheid van het vak i.p.v. het vak als geheel te belichten. De school was en is in zekere mate in

deze tijd nog steeds een fabriek die werknemers moet leveren voor de banenmarkt. Een markt waarin werkgevers klaar zitten om de kudde te inspecteren en te verwerken. Hierdoor werd er in de jaren 70, 80 en 90 vooral binnen het schoolvak geschiedenis aandacht besteed aan informatieverwerking en steeds minder aan kennis of (aangeleerd) inzicht. Er was meer vertrouwen in sociale wetenschappen (sociaal studies, maatschappijleer of Gesellschaftkunde) waarin geschiedenis kon opgaan, of die geschiedenis konden vervangen. Hierdoor ontstonden er eigenlijk twee reacties onder geschiedenisleraren. De ene groep dacht na over de functies die historisch besef in een moderne samenleving kon en moest vervullen. De andere groep deed een poging om te bewijzen dat geschiedenis nuttig kon zijn als sociale wetenschap die de samenleving onderzocht via het kritisch bestuderen van bronnen en documenten. Het boek van Kerckhoffs valt, naar mijn mening, in de tweede groep.³

Waarom behandel ik het geschiedenisonderwijs van de jaren 80-90? Omdat ik meer het gevoel heb gekregen dat geschiedenis in die jaren vooral als amusement belangrijk was. In die jaren kende men nog geen Netflix en Disney+ en waren boeken en stripverhalen grotendeels een vorm van vermaak in die tijd. Uitgevers van spannende en 'historische' verhalen konden toen, meer dan tegenwoordig, een flinke boterham verdienen. Vanwege het feit dat de nadruk vooral op informatieverwerking lag en minder op kennis en inzicht, waren de verhalen grotendeels duimzuigerij. En ik kan begrijpen dat wanneer je serieus onderzoek wil doen naar jouw naamgenoot en je rijen boeken tegenkomt met onzin en leugens, je hier zeer gefrustreerd van raakt en je geroepen voelt hier iets tegen te doen. Kerckhoffs heeft in zijn strijd tegen de fantasieverhalen rondom Joseph Kerckhoffs, bewust of onbewust, een aantal belangrijke maatschappelijke functies weergegeven die geschiedenis kan vervullen. Ik behandel ze stuk voor stuk.⁴

De eerste die ik wil noemen is de ordenende functie van geschiedenis. Kerckhoffs maakt hier heel duidelijk gebruik van in zijn boek. Dit is terug te zien in de bronnen die hij noemt. Hij ordent ze in bronnen die grotendeels op onwaarheden zijn gebaseerd en bronnen die hij betrouwbaarder geacht. Hij ordent zijn doelen en scheidt deze deels van het thema. Zo geeft hij aan waarom hij kiest voor Joseph Kerckhoffs, namelijk dat er in hem iets van bewondering was voor deze persoon. De ordenende functie is ook terug te zien in zijn inhoudsopgave. Hierin laat Kerckhoffs mooi zien wat hij belangrijk achtte voor zijn onderzoek. Mijn punt is dat Kerckhoffs goed in kaart brengt wat zijn intenties, werkwijze en gedachten zijn. Hij wil de lezer overtuigen dat hij zorgvuldig is omgegaan met de historische bronnen. Hij wil datgene doen wat de schrijvers waar hij zijn kritiek op uit niet hebben gedaan. Hij ziet in dat een geordende bron, onmisbaar is voor een fatsoenlijk en betrouwbaar onderzoek.

De tweede en derde functie die ik herken in het boek zijn de verklarende functie en de maatschappijkritische functie. Deze functie sluit mooi aan op de hierboven genoemde functie. Kerckhoffs verklaart waarom Joseph Kerckhoffs, volgens hem, onschuldig is. Hij verklaart in zijn boek het menselijk gedrag. Dat doet hij ook bij zichzelf. Zo probeert hij op bladzijde 14 te verklaren wat de mogelijke redenen van pastoor A. Daniëls (Sleinada) waren om zijn boek te schrijven. Ook verklaart Kerckhoffs zijn eigen vooringenomenheid. Hij ontkent het niet en schrijft dat hij ervan overtuigd is dat Joseph Kerckhoffs slachtoffer is geworden van machinaties, die uiteindelijk tot een gerechtelijke dwaling hebben gevoerd. Hij waarschuwt hier de lezer dat een dergelijke maatschappij gevaarlijk is. Iets wat wij absoluut niet willen. Wat ik ook zo goed aan de auteur vind, is dat hij voorzichtig is met zijn harde statements. Als de auteur zich laat verleiden om toch een hard statement te maken, dan

³ <https://www.trouw.nl/nieuws/te-enge-visie-nekt-het-vak-geschiedenis~b0af845a/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>, 28-9-2000

⁴ https://pure.uva.nl/ws/files/1311616/91846_06.pdf, 2011

onderbouwt hij dit voorzichtig. Een mooi voorbeeld is te vinden op bladzijde 49. Dit is het begin van het hoofdstuk over de rechtszaak van Joseph Kerckhoffs. Hij schrijft het volgende: "Er is, bij gebreke van echte geschiedschrijving, enorm veel flauwekul aangedragen om het verhaal van Joseph Kerckhoffs..". De eerste zin van dit hoofdstuk laat perfect zien hoe de auteur te werk gaat. Eerst heeft hij in het begin van het boek de onbetrouwbare primaire en secundaire bronnen geordend en besproken. Daarna doet hij een harde uitspraak. Deze uitspraak verklaart hij vervolgens zeer zorgvuldig en met goede onderbouwing. Zo noemt hij, op dezelfde bladzijde, een voorbeeld van een verhaal dat op pure flauwekul gebaseerd is. Namelijk dat men beweerde dat de bokkenrijders een feestmaal hielden met lange rijen tafels. Dit is volgens de auteur onzin omdat de wegkappelletjes te klein zouden zijn en het dus materialistisch gezien volslagen onmogelijk was geweest om lange tafels te plaatsen. Bij het maatschappijkritisch aspect herken ik in het boek een uitspraak van de journalist G. K. Chesterton: "Right is right, even if nobody does it. Wrong is wrong even if everybody is wrong about it." Dit is een uitspraak die in een zin duidelijk maakt wat de auteur de lezer duidelijk wil maken. Ook al zijn er zo veel boeken geschreven over de schuld van Joseph Kerckhoffs, dit wil nog niet zeggen dat dat ook zo is. En de auteur is de persoon die dit duidelijk wil maken.

Tot slot nog twee functies die geschiedenis duidelijk heeft en in dit boek naar voren komen. Dat zijn de burgerschapsvormende functie en het verschaffen van morele ijkpunten. De auteur laat heel duidelijk in zijn boek naar voren komen, wat er gebeurt in een samenleving waarin men zonder bewijs opgesloten, gemarteld en vermoord kan worden. En waarin de familieleden beroofd worden van het bezit van hun geliefde. De auteur geeft vooral Baltus, de broer van Joseph, de schuld van het tragische einde van Joseph. Hij was de leider van de tweede bende bokkenrijders en door hem is de naam Kerckhoffs bekend geworden bij justitie. Een overval door deze tweede bende vormde de directe aanleiding tot de gevangenneming van Joseph. Het boek van Henri Kerckhoffs schetst een beeld van een samenleving waarin de rechtspraak faalt en waarin eigenrichting de overhand heeft. Dit is een samenleving die niet functioneert en gedoemd is te falen. Zo'n samenleving zorgt voor slachtoffers die onnodig vervolgd worden. Dit is ergens ook logisch want het doel van zijn boekje is duidelijk: rechtvaardigheid. Meneer Kerckhoffs vindt dat Joseph Kerckhoffs onterecht is veroordeeld en hij wil dat jou als lezer in 100 bladzijdes duidelijk maken.

Ad. 3 De keuzes die een onderzoeker, bewust en of onbewust, heeft gemaakt t.a.v. het onderzoeksproces en het onderzoeksobject.

Ik denk persoonlijk, na het lezen van dit boek en na een onderzoek naar de auteur, dat Henri Kerckhoffs is geboeid door het verhaal van Joseph Kerckhoffs. Hij denkt goed en kwaad te kunnen herkennen in het verhaal rondom Joseph Kerckhoffs en is ervan overtuigd dat Sleinada aan de kwade kant staat en Joseph aan de goede kant. Hoe dit in kaart te brengen? Ik ben ervan overtuigd dat dit zijn onderzoeksvraag is. Hij geeft meermaals in zijn boek toe vooringenomen te zijn en gaat een aantal keren in de schoenen van Joseph Kerckhoffs staan. Het ging hem niet om de bokkenrijders. Hij heeft daar het volgende namelijk over geschreven: "*Er bestaan, zo taxeer ik op basis van wat mij bekend is, zo'n vijftig boeken plus een niet te tellen aantal artikelen over de zogenaamde Bokkenrijders, bendes die het zuidelijk deel van Limburg in de tweede helft van de achttiende eeuw geteisterd hebben. Heeft het zin aan al die publicaties er nog aan toe te voegen?*" Ik denk dat dit stuk al duidelijk maakt hoe de auteur te werk is gegaan, namelijk dat hij meteen voor zichzelf het onderzoek heeft afgebakend. Ik heb helaas niet het vermoeden gekregen dat Henri Kerckhoffs een andere werkwijze heeft gehanteerd dan de auteurs die hij beschuldigd van onwaarheden. Ik denk dat iedere auteur in het kader van zijn of haar doel te werk gaat. Henri Kerckhoffs is in deze niet bijzonder.

Ik heb tot nu toe wel duidelijk naar voren gebracht dat de auteur van dit boek niet waardenneutraal in zijn onderzoek staat. Ook heb ik tot nu toe duidelijk gemaakt waar de focus ligt van de auteur en zijn verhaal. Maar ik herken nog meer punten in de zeer interessante werkwijze van de auteur. Het is me allereerst opgevallen dat de enige persoon waar in dit boek rekening gehouden wordt met de standplaatsgebondenheid, de pastoor A. Daniëls (Sleinada) is. De auteur is zeer goed te werk gegaan. Hij heeft gekeken naar de tijd en plaats waarin Daniëls leefde en ook gekeken naar de mogelijke motieven van de pastoor. Natuurlijk wordt er ook gekeken naar het leven van Joseph, daar draait het boek immers om, maar de werkwijze verschilt enorm.

Beide heren krijgen een eigen hoofdstuk in het boek. Bij beiden heeft het hoofdstuk dezelfde titel. Maar de oplettende lezer herkent meteen het eerste verschil in werkwijze. In het hoofdstuk over Joseph Kerckhoffs, gaat de auteur direct aan de slag. Hij draait er niet omheen. Hij begint gelijk met de naam van Joseph en schrijft over zijn leven. Bij de pastoor gaat het anders. Het hoofdstuk begint, die indruk krijg ik, met een rechtvaardiging. Was de auteur bang voor zijn vooringenomenheid als gevolg van zijn standplaatsgebondenheid? Wellicht. Maar daar komt de auteur in het hoofdstuk 'met andere ogen' netjes op terug.

Een rechtvaardiging voor de keuze van zijn hoofdstuk en de dingen die hij gaat schrijven over de pastoor Daniëls treffen we in hetzelfde hoofdstuk aan. De auteur doet er een aantal alinea's over, alvorens hij bij het leven van de pastoor komt. Waarom? Op deze vraag heb ik al een aantal keren antwoord gegeven, dus ik zal u een herhaling sparen. Maar toch, als een scherpe advocaat van Joseph begint hij het hoofdstuk met een beschuldiging namelijk dat de pastoor in een enorm tempo zijn boek heeft geschreven. Iedereen is een kind van zijn tijd. Ook de auteur. Is de auteur geneigd in termen van goed en kwaad te denken in zijn boek vanwege de tijd waarin hij heeft geleefd? Amerika vs. Sovjet-Unie, West-Europa vs. Oost-Europa, flowerpower, katholieke opvoeding enz. Ik denk het wel. Ik denk dat de tijd waarin de auteur zijn onderzoek heeft verricht, veel kan zeggen over diens standplaatsgebondenheid. In de 18^e eeuw, de tijd van Sleinada, werden priesters enorm gerespecteerd door de gemeenschap. Maar tijden veranderen, want in de jaren zestig zet in Nederland de ontzuiling in. De Nederlandse bevolking maakte niet langer keuzes op basis van de zuil waarbij men was ingedeeld, maar dacht steeds meer vanuit het individu. Dit was o.a. te danken aan democratisering, emancipatie en de televisie die ervoor hebben gezorgd dat mensen een kijkje in een andere zuil kregen. Bovendien zorgde de groeiende welvaart en de toenemende scholing ervoor dat mensen minder afhankelijk werden van grote instanties, zoals bijvoorbeeld de kerk. De kinderen van de 'babyboom'-generatie namen niet meer vanzelfsprekend het geloof van hun ouders over, zoals voorheen gebruikelijk was. Men werd individualistischer en wilde breken met de oude en conservatieve maatschappij waarin veel ontzag was voor het instituut kerk. Men streefde naar een meer progressieve maatschappij waar juist de persoonlijke keuze voor een religie belangrijk was. Het traditionele geloofsleven van de kerk sloot niet meer goed aan bij het moderne leven van met name jongeren. Norbert Elias schreef ooit dat secularisatie de essentie vormt van de moderniteit. In de Middeleeuwen beriepen de machthebbers zich op een sacrale orde. Men regeerde in naam van God. Maar het moderne denken dat steeds meer opkwam in de jaren zestig, maakte daar een einde aan. Volgens Elias werd de macht ontdaan van haar heilige oorsprong en verloor daarmee haar absoluteheid.⁵

Vanaf de jaren zeventig ontstonden er publieke schandalen rondom het seksueel misbruik binnen de katholieke kerk. Er kwamen steeds meer schandalen boven tafel. Dit was nieuw want men moet er rekening mee houden dat voordien de samenleving in haar geheel voor het probleem van seksueel misbruik van minderjarigen veel minder aandacht had. Zou de steeds toenemende ontkerkelijking een

⁵ <https://www.kro-ncrv.nl/katholiek/encyclopedie/s/secularisatie>, 20-5-2020

grote rol hebben gespeeld bij het onderzoek van Henri Kerckhoffs? Ik denk het wel maar dat weet ik niet zeker. Er zijn zo veel uiteenlopende meningen rondom deze schandalen. Toen paus Benedictus XVI met pensioen ging, schreef hij in een essay dat het seksueel misbruik binnen de katholieke kerk te wijten was aan de seksuele revolutie van de jaren zestig en te strenge kerkwetten die homoseksuele priesters beschermden. Maar iedereen is een kind van zijn eigen tijd. Misschien wilden pastoor Sleinada en paus Benedictus XVI stigmatisering voorkomen. Misschien wilde de pastoor helemaal niemand veroordelen. Het kan ook zijn dat de pastoor een enorm verantwoordelijkheidsgevoel had en de samenleving juist wilde beschermen. Maar ik denk dat deze 18^e eeuwse pastoor, met het seksueel misbruik binnen de kerk dat in de tweede helft van de 20ste eeuw naar boven kwam, in een kwaad daglicht kwam te staan op het moment dat Henri Kerckhoffs zijn onderzoek deed. Henri Kerckhoffs was een overtuigd katholiek. Ik kan me goed voorstellen dat een overtuigd katholiek in die tijd zeer gefrustreerd raakte over de schandalen van zijn vertrouwde kerk. Men was waarschijnlijk als katholiek teleurgesteld geraakt in de kerk als instituut. Dit kan als verklaring dienen voor de kritiek van de auteur op het werk van Sleinada.⁶

Maar toch blijft de standplaatsgebondenheid van de auteur zelf voor mij gissen. Hij blijft op mij een mysterieuze indruk maken en ik wil geen onwaarheden verkondigen over een overleden man, puur om wat studiepuntjes naar binnen te slepen. De uitspraken die ik doe, zijn puur gebaseerd op het boekje. Ik vind persoonlijk dat het boekje me al het een en ander kan vertellen over zijn standplaatsgebondenheid. Namelijk dat hij in een tijd leefde waarin het thema Bokkenrijders populair was, er veel fantasieboeken over werden geschreven en tv-series werden uitgezonden. Wat ik ook weet is dat hij een gelovig man is met christelijke normen en waarden. Hij bezocht, net als Joseph, wekelijks de kerk. Het waren beiden mannen met gezinnen. Hebben al deze zaken invloed gehad op het verrichten van dit onderzoek naar het verhaal van Joseph Kerckhoffs? Jazeker, dit zie ik en met mij vele lezers, veelvuldig terugkomen in het boekje. Dit zijn vooral stukjes waarin de auteur het heeft over het gezin van Joseph (waar vrijwel niets bekend over is na zijn dood), de martelingen en de rechters. Maar verbaast het mij dat de gebeurtenissen in het leven van de auteur en zijn opvoeding een enorme impact hebben gehad op het schrijven van zijn boekje? Nee totaal niet. Als er namelijk iets is dat ik heb geleerd van het vak HDR1 dan is het wel het volgende: *De geschiedschrijving is een interpretatie van een historicus op een later tijdstip. Deze creëert van het verleden, de niet meer bestaande werkelijkheid, zijn eigen (waarheidsgetrouwe) beeld.* Nogmaals, dit waarheidsgetrouwe beeld van de auteur bevat het verhaal dat Joseph Kerckhoffs volkomen onschuldig is.

Maar goed, terug naar het verhaal. Kerckhoffs neemt het op voor Joseph door de standplaatsgebondenheid van Joseph en pastoor Daniëls te gebruiken. Hij beweert dat Daniëls vooral beïnvloed is geraakt door zijn vader. Zijn vader was schepen en gemeenteontvanger. Dit is de voornaamste reden die Kerckhoffs gebruikt, om het gedrag en de motieven van de pastoor te verklaren. De plaats waar de pastoor woonde is ook belangrijk: Hoensbroek. Daar was hij kapelaan en zijn vader rechter. Als men een voorbeeld zoekt om het begrip standplaatsgebondenheid beter te begrijpen, dan is het hoofdstuk over de pastoor een zeer goed voorbeeld. Hoe groot de invloed van de standplaatsgebondenheid van een persoon kan zijn, komt in dat hoofdstuk mooi terug.

Het begrip contingentie laat de auteur ook heel mooi terugkomen. Hij heeft hier echt netjes rekening mee gehouden in zijn boek. Vooral in het hoofdstuk over Daniëls. Zo schrijft hij dat er meerdere verklaringen zijn die het gedrag van de pastoor kunnen verklaren. Hij houdt deze opties open. Helaas doet hij dat minder in het hoofdstuk over de rechtszaak. Dit is juist een cruciaal hoofdstuk. Als er ergens een moment is waar de auteur zijn vooringenomenheid aan de kant moet schuiven, dan is het wel in

⁶ <https://historiek.net/wat-is-verzuiling-nederland-ontzuiling/74577/>, 14-1-2018

dit hoofdstuk. Het hoofdstuk staat in het teken van deze zin: *“als ik het verloop van de procedure bestudeer kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat met name de rechter De Limpens gebeten was op de chirurg.”* Hij laat vervolgens niets heel van de rechters. Hij beschuldigt ze en komt na de beschuldigingen terug op Joseph Kerckhoffs.

Het punt is duidelijk: justitie was in die tijd, op die plek erg fout bezig. Hun verkeerde aanpak had desastreus gevolgen voor Joseph Kerckhoffs. De auteur houdt voldoende rekening met de standplaatsgebondenheid. Maar met een ding wordt, naar mijn idee, onvoldoende rekening gehouden: de mentaliteit en cultuur in pre-industrieel Europa. Justitie krijgt aandacht, slachtoffers krijgen aandacht, de onderzoeken rondom de bokkenrijders krijgen aandacht. Maar hoe zit het met de wereld waarin Justitie opereerde en waarin de slachtoffers leefden? Ja, grote kans dat Joseph Kerckhoffs slachtoffer is geworden van een justitiële dwaling. De auteur heeft hard zijn best gedaan dat aannemelijk(er) te maken. Maar laten we even uit zijn dal-perspectief klimmen en het bekijken vanuit een berg-perspectief. Ik mis, met andere woorden, het totale plaatje. Ik volg momenteel het vak PNC en in het boek van Pieter Spierenburg ‘De Verbroken Betovering’ lees ik op bladzijde 75 het volgende: *“het merendeel van de Europese bevolking had een animistische kijk op het universum. Mensen, dieren en dingen waren door allerlei bezielde krachten met elkaar verbonden. In dat krachtenveld poogden de mensen een zekere kwaliteit van het leven te waarborgen en de dood te bezweren.”* Werden de rechters niet gezien als beschermers van de maatschappij? Handelden zij niet naar hun tijd en plaats? Dit is een mogelijkheid die zeer reëel is. Maar i.p.v. dat de auteur zijn vooringenomenheid aan de kant schuift, schrijft hij dat de pastoor leugens verkondigt. De auteur is onbewust het slachtoffer van het finalistisch denken. Hij schrijft namelijk het volgende: *“Hij vergat dat hij juist door zijn schrijverij die kwade faam zou vergroten en de schanddaden van de bokkenrijders voor de eeuwen zou vastleggen”*. De auteur geeft zich hierbij niet alleen over aan zijn eigen vooringenomenheid maar hij beoordeelt ook nog eens een historische gebeurtenis op basis van kennis over de afloop. Dit is fout en helaas is dit een van de vele pilaren waarop zijn onderzoek rust.

ad 4. Het discours waarvan de auteur-onderzoeker, bewust of onbewust, onderdeel is gaan uitmaken.

Als we kijken naar de vier discourses die er zijn, dan maakt de auteur bewust of onbewust deel uit van drie discourses. Van het een heel duidelijk en van het andere in geringe mate. Ik heb meer aandacht geschonken aan het wetenschappelijk discours, omdat ik vind dat de auteur daar nadrukkelijk onderdeel van uitmaakt. Bij de andere discourses zie ik wel een aantal raakvlakken. Maar niet zo veel als bij het wetenschappelijke discours.

Laat ik beginnen bij het wetenschappelijke discours. De auteur heeft overduidelijk een interesse in het gedrag van de personen die hij noemt in zijn boek. Vooral de hoofdpersonen A. Daniëls en Joseph Kerckhoffs. Dit maakt hij al direct kenbaar op bladzijde 11: *“Overigens laat ik het bokkenrijders-wezen voor wat het was, zoals ik ook de in gerechtsstukken vastgelegde gruweldaden buiten beschouwing laat”*. Dit laat hij ook blijken op bladzijde 59: *“Vergeef me dat ik mij nu een ogenblik in de positie van Joseph Kerckhoffs probeer in te leven. Ook hij was een man, die zijn plichten deed, een vader van vier zonen en twee dochters (als ik) en hij was gewend destijds (als ik) de dag te beginnen met een bezoek aan de parochiekerk”*. Dit is logisch gezien zijn achtergrond: Henri Kerckhoffs heeft sociologie gestudeerd. En wat doen sociologen? Zij bestuderen mensen en hun gedrag in hun sociale omgeving, in relatie tot de heersende cultuur, de bestaande maatschappelijke structuren en aanwezige machtsstructuren. Dit is precies wat de auteur doet in zijn boek: hij bestudeert het gedrag van de rechters, criminelen, Joseph Kerckhoffs, de pastoor etc. De sociale omgeving wordt ook onder de loep genomen: de sociale status van bijvoorbeeld Joseph wordt behandeld en de vele aanbevelingen en

goede contacten met de twee abten van Kloosterrade worden genoemd. En wat hij ook doet is een beeld geven van justitie en de gebruiken rondom een proces in die tijd. Het boek van de auteur kan met gemak dienen als casus voor de studenten van de opleiding Sociologie. Ik denk, met de achtergrond van de auteur in gedachte, dat de auteur bewust onderdeel uitmaakt van dit discours.

De auteur maakt, naar mijn mening, onbewust onderdeel uit van het door lekenhistorici gevoerde populairwetenschappelijke discours. Ik zeg onbewust, omdat de auteur de geschiedenis van de bokkenrijders achterwege laat. Maar hij maakt zeker deel uit van het discours rondom Joseph Kerckhoffs. Dit doet hij als hij het heeft over het boek van Juliaan Melchior en het besluit van Henri Kerckhoffs om een pleidooi voor Joseph te houden dat tijdens de rechtszaak nooit en door niemand is gehouden. Hij gebruikt ook geen wetenschappelijke begrippen of moeilijke formuleringen. Het boek heeft als doelgroep een lekenpubliek maar is wel vanuit een wetenschappelijke onderzoekspop geschreven.

Tot slot het gemêleerde commerciële discours. Dit vind ik een lastige. Het enige wat mij een beetje vermoeden geeft dat de auteur vanuit een commercieel oogpunt het boek heeft geschreven, is zijn volgende uitspraak op bladzijde 8: "Feiten en verhalen, uiteindelijk voor zover het Joseph Kerckhoffs betreft, allemaal terug te voeren tot die ene bron: het boekje van Sleinada". Ziet de auteur een gat in de markt? Waarschijnlijk. Hij maakt in het eerste hoofdstuk van zijn boek duidelijk waarom zijn boek zo bijzonder is en anders is dan de boeken van zijn collega. Want op pagina tien schreef hij ook het volgende: " Maar men zag over het hoofd dat de visie van pastoor Daniëls zoal niet vals dan toch minstens zeer eenzijdig genoemd moet worden". Hij verwijst hier naar de werken van Gierlichs en Melchior die volgens Henri uittorenen boven een hele massa geromantiseerde verhalen. Zijn boek is anders en hij komt met feiten. Dat is wat hij, denk ik, de lezer van probeert te overtuigen. Geen sensatie, geen toeters en bellen. Nee, gewoon waar het op slaat. Maar dit enkele punt is niet overtuigend genoeg om te concluderen dat Henri Kerckhoffs deel uitmaakt van het gemêleerde commerciële discours.

Kortom, voor het onderbrengen in een van de drie genoemde discoursen is wel een argument aan te dragen. Maar vooral het wetenschappelijk discours is interessant. De auteur gebruikt geen wetenschappelijk begrippen, maar zijn aanpak is wetenschappelijk. Hij verdiept zich in zaken die auteur-onderzoekers makkelijk over het hoofd zien. Zaken als: familie, omgeving, gedrag, relaties, machtsstructuur etc. Hij stelt ook vragen, die de lezer mogelijk bezighouden. Dit lees je makkelijk terug op pagina 52 wanneer hij het heeft over rechter De Limpens: "Heeft hij de hand gehad in het losweken van Joseph's naam bij verdachten en veroordeelden? Ik kan die vraag uiteraard niet beantwoorden. Waarom hem dan gesteld?" Maar zijn aanpak is niet overal hetzelfde. Hij stelt de juiste vragen, alleen ik mis soms een stukje verdieping in zijn onderzoek. Ik zou persoonlijk zeggen: doe geen uitspraken als je ze niet kan voorzien van feiten. Ik heb nog een voorbeeld om dit duidelijk te maken. Als we kijken naar pagina 24 dan lezen we onderaan de bladzijde het volgende: " Nu kan en moet men vaststellen dat het geloof in de duivel, annex de bezwering daarvan (exorcisme) in het midden van de achttiende eeuw anders beleefd werd als in de negentiende, laat staan de twintigste eeuw". Ik vind dit een zeer interessante stelling. Maar ik vind het tegelijkertijd zo enorm jammer dat hij niet met een verklaring komt voor zijn stelling. Het zou juist interessant zijn als hij uitlegt hoe dat geloof in de duivel er uitzag en hoe dat zich gaandeweg heeft ontwikkeld. Dit doet hij wel fragmentarisch later in het boek, maar onvoldoende.

Als ik zijn werk zou moeten vergelijken met historicus Pieter Spierenburg zie ik natuurlijk duidelijke verschillen. Spierenburg verklaart vrijwel direct zijn stellingen. Een mooi voorbeeld is te vinden op bladzijde 147 van zijn boek '*De Verbroken Betovering*': "Bestudering van grootscheepse heksenjachten levert geen eenduidig beeld van de sexe-ratio op. In het Duitse kernland nam juist het mannelijk

aandeel toe naarmate de vervolgingen intensiverden. Dit feit heeft weer te maken met het spiraal-mechanisme: in de grote panieken brokkelde het stereotype af". Een wereld van verschil. Direct een verklaring erbij met begrippen die controleerbaar zijn. Maar dit wil natuurlijk niet zeggen dat Spierenburg per se beter is dan Kerckhoffs. Ze hebben een andere aanpak en een ander doel. Het doel is, zoals ik eerder in dit verslag heb aangegeven, erg belangrijk om te begrijpen. Het doel van een auteur is de bestemming van de lezer.

Conclusie

Ik vind het boek goed. Leuk om te lezen en je hebt het snel uitgelezen. Maar als ik het boek van de auteur als onderzoek zou moeten beoordelen, dan is het boek minder goed. De auteur heeft een duidelijke obsessie met de verdediging van het imago van Joseph Kerckhoffs tegen pastoor Sleinada. Het boek is erg gefocust op deze strijd en alle zaken die behandeld worden in het onderzoek dienen als bewijs voor de zaak van Joseph Kerckhoffs. Een strijd die leuk is voor de Marvel Comics. Maar minder voor serieus onderzoek. Ja het boek bevat hoogstwaarschijnlijk feiten en de aanpak van de auteur is het bestuderen waard. Maar ik mis diepgang. Diepgang die ik wel vind in de boeken van István Bejczy en Pieter Spierenburg. Maar goed, dit zijn natuurlijk historici. De vraag is dan: ben ik appels met peren aan het vergelijken? Nee, ik denk het niet. Want wat is geschiedschrijving? Het is een eigen interpretatie van het verleden. En de interpretatie wordt enorm beïnvloed door verschillende factoren. Een van de vele factoren die grote invloed hebben gehad op het onderzoek van de auteur, is de intrinsieke waarde. In dit geval gerechtigheid. Gezien het verleden van deze auteur verbaast mij dat niet. De man heeft dagelijks stervenden gezien en was verantwoordelijk over een team van zorgverleners. De mens boeit Henri Kerckhoffs. Het gedrag, het verhaal, de omgeving, de handelingen enz. Al deze zaken zijn, volgens mij, interessant voor hem. Dit vind ik prima. Maar ik heb persoonlijk het waardenvrijheidspostulaat hoog zitten. Goede onderzoekers moeten waardeoordelen vermijden en zich beperken tot feitelijke oordelen. Juist het thema Bokkenrijders heeft hier baat bij. Ik heb het gevoel alsof dit thema interessant moet blijven door ethische waarden erin te stoppen als gerechtigheid, liefde, vrijheid en gelijkheid. Ik heb natuurlijk niet alle boeken gelezen met dit thema. Maar deze indruk krijg ik wel. En dat vind ik jammer. Want juist een thema waar zo veel fantasieverhalen over zijn geschreven, heeft baat bij een objectief onderzoek. Een onderzoek zonder een sociaalwenselijke uitslag.

En dit brengt mij bij het geschiedenisonderwijs. Het thema wordt vooral regionaal gebruikt en dient ook vooral als onderzoeksthema op scholen. Dit vind ik terecht. Er is echt nog te veel onduidelijk. Op internet trof ik de stichting Bokkenrijders aan. Zij stellen zelf op hun website dat voor lesprojecten op scholen voor basis-, middelbaar en hoger onderwijs er onjuist basismateriaal is en ze stellen het als een van hun doelen om het onderwijs te voorzien van juiste basismateriaal. Volgens de stichting hebben onderzoekers nog nauwelijks de relevante bronnen van de 18e eeuw onderzocht die een goed beeld kunnen geven van de maatschappij waarin het fenomeen van de bokkenrijders ontstond. Daarbij vinden ze ook dat onderzoekers die zich bezighielden met dit onderwerp nog niet de juiste vragen hebben weten te stellen. De meeste auteurs, zo stellen zij op hun website, hebben geen historische opleiding genoten. Het is daarom niet vreemd dat de meeste publicaties enkel bijdragen aan de mythe, niet zozeer aan waarheidsvinding.⁷ Het thema Bokkenrijders heeft iets mysterieus. Iets dat inspireert om thrillers te schrijven of speelfilms te maken. Net zoals in het geval van Robin Hood. Het thema heeft

⁷ <http://bokkenrijdersonderzoek.eu/projectbeschrijving/>, 20-5-2020

denk ik gewoon nog het verkeerde imago. Een imago van fantasierijke verhalen. Een thema dat leuk is om een keer een werkstuk over te maken. Maar nog geen groot en serieus onderzoek, dat eventueel kan leiden tot een onderwijsprogramma. Het is mooi om te zien dat er een stichting bestaat voor dit thema, die zich hard inzet om het o.a. in het onderwijs op het lesprogramma te krijgen.

Maar dit thema lijkt me prachtig om in de klas te behandelen. Niet voor de brugklas maar voor een wat oudere klas. Minimaal vwo-3. Het thema geeft mij de gelegenheid het historisch denken te behandelen. Het kritisch bezig zijn met bronnen en bronnen analyseren vind ik erg leuk om te doen. Al helemaal als ik dit kan doen met leerlingen. Ik zou de leerlingen publicaties laten onderzoeken en vragen of ze de bronnen betrouwbaar achten. Ik kan een onderwijsleergesprek beginnen en de bokkenrijders uitvoerig mondeling behandelen door middel van debatten of korte presentaties. Begrippen als contingentie, anachronisme, paradigma's, finalistisch denken zouden dan aan bod kunnen komen. Het thema Bokkenrijders geeft mij de gelegenheid om aan te tonen waarom geschiedenisonderwijs zo belangrijk is; waarom we het vak nodig hebben en het essentieel is voor onze ontwikkeling. Geschiedenis is niet alleen games en oorlogsfilms. Het vak heeft maatschappelijke functies en vaardigheden die in iedere 'vacature' toepasbaar zijn: Inleving, gebruik van bronnen, taalgebruik, noteren van bronnen, de juiste vragen stellen oorzaken en gevolgen. Allemaal zaken die je in het leven buiten de schoollokalen nodig hebt om een fatsoenlijk binnen de maatschappij te functioneren. Leerlingen beseffen dat niet. Daar ben ik wel tijdens mijn stages achter gekomen.